

Pr. Georgian Păunoiu, Pr. Jean Nedelea, *Bibliographia moralia*, Editura Universității din București, 2019, ISBN 987-606-16-1116-4, 256 p.

În colecția „*Studia Theologica*” a Universității din București și sub coordonarea Părintelui profesor Vasile Răducă, a fost publicat recent un excelent instrument de lucru în domeniul Teologiei Morale Ortodoxe (TMO), realizat de către doi dintre promotorii acestei discipline la Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul” din capitală. Este vorba de o bibliografie tematică a principalelor subiecte pe care le cuprinde TMO, dar și din arii mai largi din care aceasta face parte, adică Morala, Etica, Bioetica și Spiritualitatea, după enumerarea autorilor în „Argumentul” volumului. Aceștia au identificat 43 de asemenea subiecte sau teme (avort, bioetică, bogăție, bucurie, clonare, conștiință morală, contracepție, credință, datorie, dreptate, ecologie, etică, eutanasiu, familie – Taina Căsătoriei – sexualitate, feminism, fericire, fertilizare artificială (FIV), Filocalia, homosexualitate, iubire, libertate – responsabilitate, monahism, morală generală, morală socială, muncă, nebuni în Hristos, pace/război, paternitate duhovnicească, patimi, păcat, planificare familială, pocăință, post, prietenie, psihoterapie, răul, rugăciune, sinucidere, spiritualitate, suferință – boală – moarte, Taine, transplantul de organe, virtuți), la care au adăugat, la final, o listă de resurse bibliografice teologice mai generale.

Evident, nicio bibliografie nu (mai) poate fi exhaustivă, în zilele noastre. Întrucât volumul a plecat, cum spun autorii, de la un suport bibliografic pentru lucrările de seminar ale studenților și masteranzilor de la programele de studiu ale facultății amintite, este de presupus, în lipsa altor precizări, că această tematică ilustrează programa analitică a cursurilor de TMO și Spiritualitate predate în cadrul acelor programe. Deși autorii nu precizează nici limitele temporale și criteriile selectării materialului adunat, putem constata că majoritatea titlurilor reprezintă literatură teologică ortodoxă în limba română, din perioada postbelică (cu puține excepții), cu precădere post-1990, augmentată cu literatură teologică ortodoxă în limbile de mare circulație (cu precădere engleză, franceză), cu un plus de literatură non-teologică relevantă pentru tematica morală, mai ales traduceri în limba română, dar nu numai. Merită salutată aici includerea la multe dintre teme a unor resurse bibliografice on-line (webografie), care completează fericit cuprinsul volumului. Cum principalii beneficiari ai lucrării au fost și, cel mai probabil, vor rămâne studenții școlilor teologice ortodoxe românești și dascălii lor, aceste opțiuni sunt pe deplin justificate.

Desigur, o abordare diferită a TMO ar fi produs o listă tematică diferită corespunzător, însă cea a volumului prezent este relevantă pentru conținutul TMO și maniera de a o preda și studia predominantă în BOR la ora actuală. Chiar în această perspectivă, câteva teme ar merita adăugate la cele existente sau individualizate (pentru că deja se regăsesc într-o anumită măsură în titlurile reținute la alte teme), cum ar fi cele care se referă la categorii majore ale moralei, precum „binele” (există tema „răul”), „dar - jertfă”, „lege-normă-poruncă” (există „dreptate”), „viață”, sau altele mai specifice, precum „nădejde”, „cumpătare-înfrânare” (există „post”), „chibzuință”, „curaj” (există „dreptate”), pentru a întregi lista virtuților clasice, teologice și cardinale. Deosebit de relevante, cred că ar fi, de asemenea, teme precum „comunicare-media”, „educație” (nu doar cea morală, în

Recenzii

sens restrâns), „agresivitate-violență” (există „pace-război”, „prietenie”), „bunuri” (există „bogăție” – completabilă cu „sărăcie” - „ecologie” și „muncă”), precum și „tehnologie”, fiecare dintre acestea cu o bibliografie tot mai amplă, pe măsura acumulării problemelor morale pe care evoluțiile civilizaționale recente le provoacă.

În privința titlurilor reținute la temele existente, acestea cuprind atât literatură patristică și hagiografică, mai veche și contemporană, teologi ortodocși (plus filosofi, gânditori) din generațiile anterioare, cât și de astăzi, atenția acordată ultimei categorii fiind de remarcat întrucât pulverizarea editorială și a activității publicistice face de multe ori greu de urmărit producția intelectuală chiar a propriilor colegi de generație. (Amintesc aici un exemplu ce ar putea fi urmat și în Teologia Ortodoxă, anume „Romanian Philosophy Newsletter” (<https://www.romanian-philosophy.ro/newsletter/>), un buletin lunar care semnalează activitatea publicistică și evenimentele științifice în domeniul filosofiei produse de autori români.) Deosebit de utilă este tematica „morală socială”, una dintre cele mai ample, care cuprinde mulți autori ne-teologi importanți.

Bogăția și acuratețea titlurilor probează că autorii s-au străduit să ofere liste cât mai cuprinzătoare și mai relevante. Inevitabil, există omisiuni și confuzii însă, după aprecierea mea, nu sunt nici numeroase, nici majore. Pentru o viitoare ediție, semnez aici, aproape la întâmplare, doar câteva, mai ușor de observat, întrucât sunt titluri importante: Diac. Adrian Sorin Mihalache, *Ești ceea ce trăiești*, ediția a doua, Trinitas, 2019; Ionel Ungureanu, *Personalizarea socialului*, Doxologia, 2010; Idem, *Persoană și ethos*, Doxologia, 2013; Jean-Claude Larchet, *Creștinul în fața bolii, suferinței și morții*, Sophia, 2004; Idem, *Fundamentele spirituale ale crizei ecologice*, Sophia, 2019; Elizabeth Theokritoff, *Trăind în creația lui Dumnezeu*, Doxologia, 2016; Arhid. John Chryssavgis, Bruce V. Foltz, *Pentru o ecologie a transfigurării. Perspective creștin-ortodoxe asupra mediului, naturii și creației*, Doxologia, 2017; Philip Sherrard, *Coruperea omului și a naturii. O investigație a originilor și a consecințelor științei moderne*, Doxologia, 2018.

Neajunsul omisiunii unor titluri, precum și altele (bunăoară problema includerii titlurilor interdisciplinare la o tematică sau alta), ar putea fi mult mai ușor de corectat sau administrat dacă acest instrument atât de util pe care Părinții profesori Georgian Păunoiu și Jean Nedelea ni l-au pus la îndemână cu atâta osteneală ar avea o ediție on-line, bunăoară pe site-ul revistei *Studii Teologice*. Aducerea la zi ar fi atunci un proces practic continuu, iar corespondența dintre titluri și secțiunile tematice mai simplu de rezolvat. Până la o asemenea realizare, beneficiem de cea de față și suntem recunoscători autorilor pentru ea.

Prof. Dr. Sebastian Moldovan